

**АУЫЛ ШАРУАШЫЛЫҒЫ ҮШІН КАДРЛАРДЫ ДАЯРЛАУ САПАСЫН ОҢТАЙЛАНДЫРУ:
БАСЫМДЫҚТАР, ТЕТІКТЕР**

**OPTIMIZING THE QUALITY OF TRAINING FOR AGRICULTURE:
PRIORITIES, MECHANISMS**

**ОПТИМИЗАЦИЯ КАЧЕСТВА ПОДГОТОВКИ КАДРОВ ДЛЯ СЕЛЬСКОГО ХОЗЯЙСТВА:
ПРИОРИТЕТЫ, МЕХАНИЗМЫ**

А.К. САРИЕВА¹

іскерлік әкімшілік жүргізу докторы (DBA)

С.К. ТАЖИЕВА^{1*}

экономика ғылымдарының кандидаты

Ж.С. ДОСУМОВА²

экономика және бизнес магистрі

¹*Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, Алматы, Қазақстан*

²*Қазақ аграрлық-өнеркәсіптік кешенінің экономикасы және ауылдық аумақтарды дамыту ғылыми-зерттеу институты, Алматы, Қазақстан*

** автордық электрондық поштасы: samal.tazhyieva@gmail.com*

A.K. SARIEVA¹

Doctor of Business Administration

S.K. TAZHIYEVA^{1*}

Candidate of Economical Sciences

ZH. DOSSUMOVA²

Master of Economics and Business

¹*Al-Farabi Kazakh National University, Almaty, Kazakhstan*

²*Kazakh Research Institute of Economy of Agro-Industrial Complex and Rural Development, Almaty, Kazakhstan*

** corresponding author e-mail: samal.tazhyieva@gmail.com*

A.K. САРИЕВА¹

доктор делового администрирования

С.К. ТАЖИЕВА^{1*}

кандидат экономических наук

Ж.С. ДОСУМОВА²

магистр экономики и бизнеса

¹*Казахский национальный университет им. аль-Фараби, Алматы, Казахстан*

²*Казахский НИИ экономики агропромышленного комплекса и развития сельских территорий, Алматы, Казахстан*

** электронная почта автора: samal.tazhyieva@gmail.com*

Аңдатпа. *Мақсаты* – ауыл шаруашылығы саласы үшін кадрлар даярлау міндеті тұрған оқытушылар құрамының біліктілігін арттырудың ерекше маңыздылығы көрсетілген. *Әдістері* - салыстырмалы талдау, әлеуметтанулық сауалнама, онлайн сауалнама, бақылау, статистикалық ақпаратты пайдалану. *Нәтижелері* – авторлар ауыл шаруашылығы өндірісінің көшбасшылары мен инноваторларының кейінгі ұрпағын қалыптастыруда шешуші рөл атқаратын заманауи білімі мен инновациялық технологиялары бар мамандарға сұраныстың артқанын атап өткен. Дамушы аграрлық сектор практикасының ерекшеліктерін, пәнаралық ғылымдарды және оқытудың тиімді әдістемелерін меңгеруді, оларды оқу бағдарламаларына біріктіру қабілетін қоса алғанда, педагогикалық дағдылардың жоғары дәрежесінің және сала тенденцияларын терең түсінудің қажеттілігі дәлелденген. Білім беру мекемелерінің ауыл шаруашылығы кәсіпорындарымен жеткілікті күшті байланыстарының жоқтығын және қазіргі уақытта жұмыс берушілер түлектердің кәсіби құзыреттілік деңгейіне қоятын талаптарға толық сәйкес келмейтін білім беру мазмұнын атап өткен жөн. Негізгі міндет-қазақстандық ауылдың өмір сүру деңгейі мен сапасын көтеру, оны тартымды ету.

Кіріспе

Ауыл шаруашылығы саласы климаттың өзгеруі, ресурстардың шектеулері және жаһандық нарық талаптары сияқты өсіп келе жатқан мәселелерді шешу үшін жаңа технологиялар, әдістемелер және озық тәжірибелер пайда болып, үнемі дамып келеді. Оқытушылар студенттерді ауыл шаруашылық ғылымының, технологиясының және басқару тәжірибесіндегі соңғы жаңалықтарға тиімді түрде көрсету үшін осы өзірлемелерден хабардар болуы керек.

Үздіксіз кәсіби даму бағдарламалары, семинарлар және салалық ынтымақтастық мұғалімдерге білімдері мен дағдыларын жаңартуға көмектесіп, олардың осы саладағы озық өзірлемелерден хабардар болуын қамтамасыз етеді.

Технология өсімдік шаруашылығы мен мал шаруашылығын басқарудан бастап жеткізу тізбегі логистикасы мен нарықты талдауға дейін барлығын төңкеріп, заманауи ауыл шаруашылығында трансформациялық рөл атқаруда. Студенттерге осы құралдарды тұрақты және тиімді ауыл шаруашылық тәжірибелері үшін пайдалануды тиімді үйрету үшін мұғалімдер ауыл шаруашылығы, дрондар, деректерді талдау және биотехнология сияқты ауыл шаруашылық технологияларын білуі керек.

Технологияны оқыту әдістеріне кіріктіре отырып, мұғалімдер студенттердің белсенділігін арттыра алады, практикалық оқу тәжірибесін жеңілдетумен бірге студенттерді жоғары технологиялық ауыл шаруашылығы салаларындағы мансапқа дайындай алады.

Жоғары мектеп оқытушыларының қызметі мен жеке басының кәсібилігін қалыптастыру мәселесінің өзектілігі қоғам мен кәсіби қоғамдастықтың экономикалық қызметке қойылатын талаптарының жоғары деңгейін ұсынумен байланысты. Бұл жеке қасиеттерді үнемі жетілдіру, қолда бар білімді арттыру және жаңа білім алу, әрқайсысының жеке өсу мен кәсіби шеберлікке бағдарлануын қажет етеді.

Білім беру сапасы университеттің түрлі салалардағы қызметінің нәтижесі болып табылады. Оны заманауи және перспективалық талаптар деңгейіне көтеру процесі жүйелі тәсілге негізделген және оқу нәтижелеріне әсер ететін барлық факторларды ескеретін нақты басқаруды қажет етеді.

Мақаланың негізгі мақсаты – ЖОО-да кадрлардың сапасын арттырудағы негізгі бағыттарын қарастырумен қатар, яғни жаңа кәсіптерге сұраныс пен адами ресурстардың қажеттіліктерін қамтамасыз ету

білім берудің перспективалық нәтижелерін қамтамасыз етудегі рөлі тұжырымдалған. Білім беру сапасын арттыру үшін тиісті ресурстық қамтамасыз ету қажеттілігі негізделеді, өйткені онсыз білім беруді жаңғыртуда табысқа жетуге және тең шарттарда Болон процесінің қатысушысы болуға мүмкіндік жоқ.

Әдебиетке шолу

Қазақстан Республикасының ауыл шаруашылық саласын дамытуда инновацияларды қолдану қажеттілігі маңызды. Ж.Таишевтың зерттеуінде әр инновациялық жетістіктердің өз артықшылығы мен кемшілігі тиесілі. Мақсат Қазақстан Республикасының ауыл шаруашылығын инновациялық басқарудың тиімді стратегиялық бағыттарын анықтау болып табылады (Taishykov Zh., Tolysbayeva M., Zhumanazarov K. et al.) [1].

Сонымен қатар, фермерлерге қажетті заманауи дағдылар мен құзыреттерді қалыптасыру қажеттілігі айқын. Ол фермерлердің топырақ игеру, тыңайтқыштарды пайдалану, зиянкестермен күресуге қатысты басқарушылық шешім қабылдауда ауыл шаруашылық білім мен соңғы тәжірибелер туралы тың ақпаратқа қол жеткізуде жаңа технологияларды қолданудың бірі ол ChatBot платформасында ауыл шаруашылығы бойынша сұрақтарға нақты жауап табуға болады (Ortiz-Rodríguez, F., Tiwari, S., Sicilia, M.A. et al.) [2].

ChatGPT қолдануды игеру ауыл шаруашылығында фермерлерге дәлдікпен егінді болжау, егін мен топырақ талдауы дақылдардың аурулары мен зиянкестерді анықтауда көмектесу үшін қолданылуы мүмкін (Biswas S.) [3].

Ауыл шаруашылығындағы кадрлардың IoT робототехника, блокчейн, электроника және автоматтандыру сияқты жаңа технологияларды меңгеру арқылы Smart ауыл шаруашылық идеясын қалыптастыру қажеттілігі туындайды. Бұл ауыл шаруашылығын дамытуда өнімділікті арттыру мен шығындарды азайтудың құралдары болып табылады (Gaddikeri, V., Jatav, M.S., Rajput, J. et al.; Cesco S., Sambo P., Borin M. et al.) [4,5].

Тұтастай алғанда, тұрақты ауыл шаруашылығы болашақ ұрпақтың азық-түлік пен салауатты қоршаған ортаға қол жеткізуін қамтамасыз етуге көмектесетін ауыл шаруашылығының маңызды әдісі болып табылады (Muhie S.H., Kalogiannidis S., Kalfas D. et al.; Kalogiannidis S.; Mushi G.E.) [6,7,8].

Азық-түлікке деген сұраныстың артуы, тұрақты ауыл шаруашылық әдістеріне қойылатын талаптар және ауыл шаруашылығы саласындағы озық технологияларды енгізудің бәрі де өсуге ықпал ететін факторлар болып табылады (Friha O., Ferrag M.A., Shu L. et al.; Chen J., Yang A.) [9], [10].

Әлеуметтік-еңбек қатынастарының теориялық негіздерін зерттелген Б.М. Генкин, Н.А. Ерохина, С.Г. Землянухина, Ю.Г. Одегов, И.В. Прангишвили, В.В. Суворова ресейлік еңбек экономикасы мектебін ұсынады.

П.Ф. Анисимов, Е.А. Бахарев, В.М. Жураковский, Ю.А. Зубок, В.М. Зуев, И.М. Ильинский, А.И. Ковалев, А.Л. Коломенская, П.Н. Новикова, Ю.М. Розанова, М.Н. Руткевич, В.И. Чупрова жоғарғы білім беру жүйесін зерттеудің теориялық негіздері, оның ресейлік моделін қалыптастыру мәселелері қарастырды.

Харченко Р.А., Шаронин Ю.В., Куракина Н.С., Ботова М. И., Голубь Н.Г., Кормякина Н.Н., Арефьев В.И., Скрябин В.Н., Зыкова Н.В., Карташова Л.В., Калистратов Г.Е. еңбектерінде кадрлардың сапасын арттыру мәселелері қаралды.

Дьяченко Ю.В., Симоненко В.Д., Ретивих М.В. жоғарғы білім берудің рөлі мен орны мәселелерін айқындады. Жоғарғы оқу орындарын қаржыландыру мәселелері Олейникова О.Н., Демина В.М., Беляков С.А., Адамс В., Хансен М., Фельстед А., Рябов Л.П. сияқты ресейлік және шетелдік ғалымдардың еңбектерінде талқыланады.

Материалдары мен әдістері

Оқытушыларды білім беру қызметіне қосу қажеттілігі жоғары білім беру жүйесінің әлеуметтік дамуының мынадай ерекшеліктері мен үрдістерінен туындайды: оқытушыларды даярлауда, қайта даярлауда және олардың біліктілігін арттыруда жаппай өнімділіктен жеке-шығармашылық тәсілге қайта бағдарлануды, сонымен қатар білім беру жүйелерін ізгілендіру, демократияландыру, әлемдік экономикаға көшу; жоғары оқу орындарының тек жоғары деңгейге ие емес экономикалық кадрларға қажеттілігі, сонымен қатар жаңа типтегі экономист саласындағы маманның бәсекеге қабілетті тұлғаға жаңа талаптар қою және т.б. (Нұрсейтова Г.Б.) [11].

Ал ресейлік ғалымдар О.А. Коряковцева, Т.В. Бугайчук, Т.Г. Доссэның «ЖОО-да оқытушылардың біліктілігін арттыруды ұйымдастырудың ерекшеліктері» атты ғылыми мақаласына аса назар аудардық, яғни кадрлардың сапасын арттыру туралы былай пайымдады: "Дамушы білім берудің"

жаңа білім беру парадигмасында біліктілікті арттыру қызметі оқытушының жаңа кәсіби құзыреттіліктерін қалыптастыруға бағытталған.

ЖОО оқытушысы білім беру процесінің заманауи мазмұнын қамтамасыз етуі, заманауи білім беру технологияларын пайдалана отырып жұмыс істеуі, демек, түлектердің инновациялық құзыреттерін дамытуы және олардың еңбек нарығында бәсекеге қабілеттілігін арттыру үшін жағдайлар жасауы тиіс (Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті...) [12].

Нәтижелер

Қазақстан аграрлық секторының қажеттіліктерін қанағаттандыру үшін ауыл шаруашылық біліміне үлкен мән береді. Осы мақсатта бірнеше университеттер мен институттар ауыл шаруашылығы саласына қажетті кадрлар даярлаумен айналысады (QS 2023 рейтингіндегі Қазақстандық жоғары оқу орындары...) [13].

Қазақстанда ауыл шаруашылығына кадрлар даярлаумен 22 жоғары оқу орны айналысады. Оның сегізінде мамандандырылған ауыл шаруашылық факультеттері, қалғандарында ауыл шаруашылығы мамандықтары бар. Оған қоса, Ұлттық ғылыми-мәдени орталыққа жататын үш мамандандырылған ауыл шаруашылығы университеті.

Ауыл шаруашылық бағдарламаларын ұсынатын университеттер:

Қазақ ұлттық аграрлық университеті (ҚазҰАУ): Ауыл шаруашылығы, агробизнес, ветеринария және т.б. қатысты бағдарламалардың кең ауқымын ұсынатын Қазақстандағы жетекші аграрлық университеттердің бірі (Бураева Е.В.) [14].

С.Сейфуллин атындағы Қазақ агротехникалық университеті: Ауыл шаруашылығы, оның ішінде агрономия, мал шаруашылығы, ауыл шаруашылығы экономикасы, инженерия салаларында білім беретін тағы бір көрнекті оқу орны.

Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті: Ауыл шаруашылығына ғана бағытталмаса да, ауыл шаруашылығы саласына қатысты экология ғылымы, биотехнология және экономикаға қатысты бағдарламаларды ұсынады.

Қазақ агротехникалық колледжі: сектор қажеттіліктерін қанағаттандыру үшін ауыл шаруашылығында техникалық білім беру және кәсіптік оқытуды қамтамасыз етуге бағытталған.

Бұл оқу орындарының оқу бағдарламасы әдетте заманауи ауыл шаруашылығына қатысты тақырыптардың кең ауқымын қамтиды (Новиков Н.П., Зуев М.В.) [15].

Соңғы жылдары теориялық білім берумен қатар практикалық, тәжірибелік оқыту тәсілдеріне көшу байқалды. Бұған студенттерге шынайы тәжірибе беру үшін тағылымдамалар, далалық жұмыстар және ауыл шаруашылығы кәсіпорындарымен ынтымақтастық кіреді.

Осы орайда Қазақстан Республикасында аграрлық саласына кадр даярлауға SWOT талдау жүргізілді (Камысбаев М.К., Омарбакиев Л.А., Низамдинова А.К.) [16] (1 кесте).

1 кесте – Қазақстан Республикасында аграрлық саласына кадр даярлауға SWOT талдау

Күшті жақтары:	Әлсіз жақтары:
Арнайы институттардың бар болуы; Бай ауыл шаруашылық ресурстар; Мемлекеттік қолдау; Өнеркәсіптегі ынтымақтастық	Инфрақұрылымдық қиындықтар; Оқу жоспарындағы кемшіліктер: Ауыл шаруашылығындағы жаңа үрдістер мен технологияларға қатысты оқу жоспарында олқылықтар болуы мүмкін. Факультет сапасы; Қаржыландырудың шектеулері
Мүмкіндіктер:	Қауіптер:
Технологиялық интеграция; Халықаралық ынтымақтастық; Зерттеулер және инновациялар; Ауылдық аумақтарды дамыту бастамалары	Климаттың өзгеруі; Нарық құбылмалылығы; Дағдылардың сәйкессіздігі; Жаһандық пандемия;
Ескерту: негізінде автормен құрастырылды (Камысбаев М.К., Омарбакиев Л.А., Низамдинова А.К.) [16]	

Күшті жақтары:

Арнайы институттардың болуы. Қазақстанда ауыл шаруашылық білім беру үшін арнайы бағдарламалары мен мүмкіндіктері бар аграрлық университеттер мен колледждер бар.

Бай ауыл шаруашылық ресурстардың бар болуы. Елдің кең ауыл шаруашылық ресурстары мен әртүрлі экожүйелері студенттерге оқудың құнды мүмкіндіктерін береді.

Мемлекеттік қолдау. Үкіметтің ауыл шаруашылығын дамытуға баса назар аударуы білім беру және оқыту бағдарламаларын қолдауды, студенттерге қолайлы ортаны қамтамасыз етуді қамтиды.

Өнеркәсіптегі ынтымақтастық. Ауыл шаруашылығы кәсіпорындарымен және ұйымдарымен ынтымақтастық студенттерге практикалық тәжірибе алуға және салалық түсініктерге қол жеткізуге мүмкіндік береді.

Әлсіз жақтары:

Инфрақұрылымдық қиындықтар ретінде ауылдық жерлердегі жеткіліксіз инфрақұрылым білім беру нысандарына және практикалық оқыту мүмкіндіктеріне қол жеткізуге кедергі келтіруі мүмкін.

Оқу жоспарындағы олқылықтар. Өнеркәсіптің жетістіктеріне ілесу үшін шешуді қажет ететін дамып келе жатқан технологиялар мен заманауи ауыл шаруашылық тәжірибелеріне қатысты оқу жоспарында олқылықтар болуы мүмкін.

Факультет сапасы. Қазіргі заманғы ауыл шаруашылық тәжірибелері бойынша

жоғары сапалы профессорлық-оқытушылар құрамын қамтамасыз ету, әсіресе мамандандырылған салаларда қиын болуы мүмкін.

Қаржыландырудағы шектеулер. Ауыл шаруашылық білім беру мен зерттеулерді қаржыландырудың шектелуі университеттердегі бағдарламалар мен инфрақұрылымның дамуын шектеуі мүмкін.

Мүмкіндіктер:

Технологиялық интеграция. Ауыл шаруашылық біліміндегі технологияны қолдану оқу тәжірибесін арттырып, студенттерді заманауи ауыл шаруашылық тәжірибесіне дайындай алады.

Халықаралық ынтымақтастық. Халықаралық институттармен серіктестік тәжірибеге, ресурстарға және жаһандық әсер ету және алмасу мүмкіндіктеріне қол жеткізуді қамтамасыз етеді.

Зерттеулер және инновациялар. Ауыл шаруашылығындағы зерттеулер мен инновацияларды ынталандыру тұрақты ауыл шаруашылық тәжірибесін дамытуға және ауыл шаруашылығы мәселелерін шешуге әкелуі мүмкін.

Ауылдық аумақтарды дамыту бастамалары. Ауыл шаруашылық білімін ауылды дамыту бастамаларымен біріктіру экономикалық өсуге және ауылдық қауымдастықтардағы өмір сүруді жақсартуға көмектеседі.

Қауіп-қатер:

Климаттың өзгеруі экстремалды ауа райының оқиғалары ауыл шаруашылығы өнімділігі мен тұрақтылығына елеулі

қиындықтар туғызады, бұл бейімделу стратегиялары мен икемді егіншілік тәжірибесін қажет етеді.

Нарық құбылмалылығы. Тауар бағасының ауытқуы және нарықтағы белгісіздік ауыл шаруашылығы кәсіпорындарының өміршеңдігіне және білікті кадрларға сұранысқа әсер етуі мүмкін.

Дағдылардың сәйкессіздігі. Білім беру арқылы алынған дағдылар мен ауыл шаруашылық саласының нақты қажеттіліктері арасындағы сәйкессіздік түлектердің жұмысқа орналасуына және мансаптық перспективаларына кедергі келтіруі мүмкін.

Жаһандық пандемия. Пандемия сияқты оқиғалар білім беру жүйелері мен ауыл шаруашылық қызметін бұзуы мүмкін, бұл күтпеген қиындықтарға төзімділік пен бейімделудің маңыздылығын көрсетеді.

Қазақстанның аграрлық секторы үшін кадрларды даярлау университеттердің жан-жақты білім беру және оқыту бағдарламаларын қамтамасыз ету бойынша үздіксіз күш-жігерімен сипатталды. Бұл сектор арнайы мекемелерден, үкіметтік қолдаудан және салалық ынтымақтастықтан пайда көрсе де, инфрақұрылымдық шектеулер, оқу бағдарламаларындағы олқылықтар және қаржыландырудағы шектеулер сияқты қиындықтар сақталуда. Осы қиындықтарды шешу және технологиялық интеграция, халықаралық ынтымақтастық және зерттеу инновацияларының мүмкіндіктерін пайдалану Қазақстанның ауыл шаруашылығы секторының болашақтағы өсуі мен тұрақтылығы үшін маңызды болмақ.

Білім деңгейі – бұл экономикалық және ғылыми-техникалық прогрестің бастапқы нүктесі, білім беру дамуындағы артта қалу бәсекеге қабілеттілікке, ұлттық перспективаларға тікелей әсер ететіні анық (Бураева Е.В.) [14].

Кадрларды даярлау сапасын талдау экономиканың негізгі талаптарын ескере отырып, кәсіптік даярлау жүйесінің қызметіне түзетулер енгізуге, түлектерді табысты кәсіби мансап үшін қолданатын өзекті және қажетті біліммен қаруландыруға мүмкіндік береді. Осылайша, жоғары білім беру мекемелерінде кадрлардың сапасын арттыру өзекті мәселе болып табылады.

Жоғары және жоғары оқу орнынан кейінгі білім берудің тартымдылығын арттыру және Қазақстандық жоғары оқу орындарының халықаралық білім беру кеңістігіне (QS WUR, Times Higher Education және т.б.) интеграциялау жүргізілуде.

Қазіргі уақытта университеттерді саралау мәселесі пысықталуда. Университеттер академиялық және басқару саясатының деңгейі сияқты критерийлер бойынша бағаланатын болады. Халықаралық позициялау, сондай-ақ бөлінетін қаражаттың тиімділігі, халықаралық рейтингтік басылымдардағы профессор-оқытушылар құрамының жарияланымдық белсенділік деңгейі ескерілетін болады.

QS Quacquarelli Symonds ғылыми-зерттеу орталығы бүгін әлемдегі ең үздік университеттер – QS World University Rankings рейтингінің он сегізінші басылымын шығарды. QS World University Rankings 2022 рейтингтің қорытындысы бойынша Қазақстандық университеттер үздіктер қатарынан танылды. 2023 жылғы QS WUR нәтижесі бойынша 16 Қазақстандық ЖОО енді (QS 2023 рейтингіндегі Қазақстандық жоғары оқу орындары...) [13].

Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ-і ТОП-150-ге кірді. Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ-і мен М. Әуезов атындағы Оңтүстік Қазақстан университеті 277-ші және 443-ші орындарға көтерілді (QS 2023 рейтингіндегі Қазақстандық жоғары оқу орындары...) [13].

Сондай-ақ, жақсы позицияларды Satbayev University (405-ші орын), Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті (511-520) және Қазақ ұлттық аграрлық зерттеу университеті (511-560) иеленді.

Қазақстандық ЖОО-ның QS рейтингіне кіруінің ең маңызды көрсеткіші ол білім сапасымен анықталатыны айқын. Осы орайда студенттердің ЖОО-ның кадрлар сапасын арттыруды бағалау үшін, дайындаған сауалнаманың нәтижесін қарастырамыз. Сауалнама 2 тілде жүргізілді, яғни қазақша және орысша. ЖОО ПОҚ мақсатты аудиториясына арналған оқытушылардың пікірін анықтауға жеке сауалнама жүргізілді. Сауалнамаға қазақ бөлімінде оқыған 129 студент, ал орыс бөлімінде оқыған 149 студент, және 224 ПОҚ қатысты. ЖОО оқытушыларының сапасын бағалауға арналған сауалнама студенттер арасында жүргізілді (2 кесте).

Осылайша, сауалнама нәтижесінде алынған нәтижелер жүзеге асырылатын біліктілікті арттыруды тыңдаушылар оң бағалайды деген қорытындыға келуге мүмкіндік береді. Оқыту барысында оқытушылардың кәсіби қызмет саласында өзін-өзі одан әрі жетілдіруге деген ынтасы артады, өзекті құзыреттер қалыптастырылады.

2 кесте – Қазақстан Республикасының Жоғары оқу орындарының оқытушылардың білім беру сапасын бағалау

Сауалнама сұрақтары	Дереже маңызды емес	Аға оқытушы	Доцент	Профессор	Академик	Оқу материалының түсініктілігі	Инновациялық технологияларды қолдану	Пән аралық білім беру	Бағдарламаны кеңдігі	Материалдарды түсіндіру қабілеті	Тақырыпты меңгеру деңгейі	Студенттің дайындық кезеңі	Ынталандыру қабілеті
Студенттің оқытушыны таңдағанда, оның ғылыми атағы маңызды ма?	14%	17%	21%	38%	10%	-	-	-	-	-	-	-	-
Студентке ұнаған курстың/ пәннің ұйымдастырылуын бағалау	-	-	-	-	-	36%	32%	32%	-	-	-	-	-
Оқытушының кәсібилігіне қоятын талабы	-	-	-	-	-	-	-	-	32%	31%	37%	-	-
Оқытушының жалпы тиімділігін бағалау	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	37%	63%
Ескерту: авторлармен құрастырылған													

Талқылау

Сауалнама нәтижесі көрсетіп тұрғандай оқытушылардың білім беру сапасын бағалауда студенттер үшін ғылыми атағының болуы маңызды, 38% респондент профессорлардан тәлім алғанды қалайды; 10% – академиктер; 21% – доцент, 17% – аға оқытушы, 14% - дәреже маңызды емес деп жауап берген.

Студентке ұнаған курстың/пәннің ұйымдастырылуын бағалау бойынша келесідей жауаптар алынды: оқу материалдың түсініктілігі – 36%, инновациялық технологияларды қолдану – 32%, пән аралық білім алу – 32%.

Оқытушының кәсібилігіне қоятын талабын бағалауда қарастырылған параметрлердің бірі Бағдарламаның кеңдігі – 32%. Материалдарды түсіндіру қабілеті – 31%, Тақырыпты меңгеру деңгейі – 37%.

Оқытушының жалпы тиімділігін бағалау студенттің дайындық кезеңі – 37%, ынталандыру қабілеті – 63%.

Сонымен бүгінгі таңда қайта жаңғыртылып жатқан және кәсіптік білім беру мекемелерінің ғылыми-педагогикалық кадрларының біліктілігін арттырудың жетілдіріліп жатқан жүйесі білім беру алдында тұрған жаңа сын-тегеуріндерге барабар жауап бере алатын жаңа үлгідегі оқытушыны даярлау міндеттерін іске асыруда айтарлықтай әлеуетке ие екенін атап өткен жөн. Бұл ретте осы жүйенің даму стратегиясын айқындауда және іске

асыруда ғылыми кеңес пен университет ректораты айқындайтын ЖОО-ның жалпы стратегиясына сәйкес әрекет ететін біліктілікті арттыру факультеті маңызды рөл атқарады. Міндет – қазірдің өзінде белгіленген оң позицияларды бекіту және одан әрі алға жылжуды жалғастыру қажет.

Қорытынды

1. Қазақстанның аграрлық секторы үшін кадрларды даярлау университеттердің жан-жақты білім беру және оқыту бағдарламаларын қамтамасыз ету бойынша үздіксіз күш-жігерімен сипатталды.

2. Оқытушыларды білім беру қызметіне қосу қажеттілігі жоғары білім беру жүйесінің әлеуметтік дамуының мынадай ерекшеліктері мен үрдістерінен туындайды: оқытушыларды даярлауда, қайта даярлауда және олардың біліктілігін арттыруда жаппай өнімділіктен жеке-шығармашылық тәсілге қайта бағдарлануды талап етеді.

3. Кадрларды даярлау сапасын талдау экономиканың негізгі талаптарын ескере отырып, кәсіптік даярлау жүйесінің қызметіне түзетулер енгізуге, түлектерді табысты кәсіби мансап үшін қолданатын өзекті және қажетті біліммен қаруландыруға мүмкіндік береді.

4. Қазіргі заманғы ауыл шаруашылық тәжірибелері бойынша жоғары сапалы профессорлық-оқытушылар құрамын қамтамасыз ету, әсіресе мамандандырылған салаларда қиын болуы мүмкін.

5. Біліктілікті арттыру курстарының бағдарламасын құрудың бірыңғай және ыңғайлы әдістемесін даярлау білім беру сапасын арттырудың алғышарты болып табылады.

Авторлардың үлесі: Сариева Әсемгүл Қыдырбайқызы: талдау және мәліметтер жинау, зерттеу нәтижелерін түсіндіру; Тажиева Самал Қожахметқызы: концептуализациялау, әдістемесін жасау, жазу, зерттеуді үйлестіру, зерттеу мен оның барлық кезеңдерін тәлімгерлік ету, зерттеу нәтижелерін көрнекілеу, бекіту; Досумова Жанат Сапарбекқызы: басылымды өңдеу және пысықтау.

Мүдделер қақтығысы: авторлар мүдделер қақтығысы жоқ деп жариялады.

Әдебиеттер тізімі

[1] Taishykov, Zh. Management of innovation processes in agriculture / Zh. Taishykov, M. Tolysbayeva, K. Zhumanazarov, S. Ibraimov a, Zh. Mizambekova // *World Development Perspectives* .- 2024.-Vol. 33.- 100566

[2] Ortiz-Rodríguez, F., Tiwari, S., Sicilia, M.A., Nikiforova, A. Governance with Emerging Technologies EGEC 2022. Part of the book series «Communications in Computer and Information Science» [Electronic resource].- 2022.- URL: <https://www.researchgate.net/publication/> (date of access: 04.03.2023).

[3] Biswas, S. Importance of Chat GPT in Agriculture: According to Chat GPT [Electronic resource].-2023.-URL: <https://www.deliverypdf.ssrn.com/delivery.php> (date of access: 04.12. 2023).

[4] Gaddikeri, V., Jatav, M.S., Rajput, J. Revolutionizing agriculture: unlocking the potential of ChatGPT in agriculture [Electronic resource].-2023.- URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii> (date of access: 04.12. 2023).

[5] Cesco, S. Smart agriculture and digital twins: Applications and challenges in a vision of sustainability S. Cesco, P. Sambo, M. Borin., B. Basso, G. Orzes., F. Mazzetto// *European Journal of Agronomy*. -2023.-Vol.146.- 126809.

[6] Muhie, S.H. Novel approaches and practices to sustainable agriculture / S.H.Muhie, S. Kalogiannidis, D.Kalfas, F. Chatzitheodoridis, O.Papaevangelou // *Journal of Agriculture and Food Research*.-2022.-Vol.10.-100446 <https://doi.org/10.1016/j.jafr.2022.100446>

[7] Kalogiannidis, S. Role of Crop-Protection Technologies in Sustainable Agricultural Productivity and Management / S. Kalogiannidis // *Land*.- 2022.- Vol.11.- 1680. <https://doi.org/10.3390/land11101680>.

[8] Mushi, G.E. Digital Technology and Services for Sustainable Agriculture in Tanzania / G.E. Mushi // *Information Technology for Agricultural and Food Sciences, Computer Science, Environmental Science*.- 2022. -Vol. 14(4).- 2415. <https://doi.org/10.3390/su14042415>

[9] Friha, O. Internet of Things for the Future of Smart Agriculture: A Comprehensive Survey of

Emerging Technologies IEEE/CAA / O. Friha, M.A. Ferrag, L. Shu, L. Maglaras, X. Wang// *Journal of Automatica Sinica*.- 2021.-N 8.- P. 718-752.

[10] Chen, J. Intelligent Agriculture and Its Key Technologies Based on Internet of Things Architecture / J. Chen, A. Yang// *IEEE Access*.-2019.-Vol.7.- P. 77134-77141.

[11] Нұрсейтова, Г.Б. Персоналды басқару: оқу құралы / Г.Б. Нұрсейтова. - Алматы: Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, 2020. - 98 б.

[12] "Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті коммерциялық емес Акционерлік Қоғамның 2022-2026 жылдарға арналған даму бағдарламасы [Электрондық ресурс].- 2021.- URL: <https://www.kaznu.kz/kz/14960/page/> (қаралған күні: 25.02.2024).

[13] QS 2023 рейтингіндегі Қазақстандық жоғары оқу орындары [Электрондық ресурс].- 2021.-URL: <https://www.enic-kazakhstan.edu.kz/post/162> (қаралған күні: 25.02.2024).

[14] Бураева, Е.В. Подготовка кадров для цифровой аграрной экономики: проблемы и перспективы / Е.В. Бураева // *Вестник аграрной науки*.- 2021.- N3 (90).-С.112-118.

[15] Новиков, Н.П. Опережающее профессиональное образование: Научно-практическое пособие / Н.П. Новиков, М.В. Зуев.- М.: ЗГАТиЗ, 2020.-125 с.

[16] Камысбаев, М.К. Состояние занятости в аграрном секторе экономики Казахстана / М.К. Камысбаев, Л.А. Омарбакиев, А.К. Низамдинова // *Вестник университета «Туран»*. -2019.- № 4.- С. 118-123.

References

[1] Taishykov, Zh., Tolysbayeva, M., Zhumanazarov, K., Ibraimova, S., Mizambekova, Zh. (2024). Management of innovation processes in agriculture. *World Development Perspectives*, 33, 100566.

[2] Ortiz-Rodríguez, F., Tiwari, S., Sicilia, M.A., Nikiforova, A. (2022). Electronic Governance with Emerging Technologies EGEC 2022. *Communications in Computer and Information Science*, Springer, Cham. Available at: <https://www.researchgate.net/publication/> (date of access: 04.03.2023).

[3] Biswas, S. (2023). Importance of Chat GPT in Agriculture: According to Chat GPT. Available at: <https://www.deliverypdf.ssrn.com/delivery.php> (date of access: 04.03.2023).

[4] Gaddikeri, V., Jatav, M.S., Rajput, J. (2023). Revolutionizing agriculture: unlocking the potential of ChatGPT in agriculture. *Food Sci. Rep.*, 4(3), 20-25. Available at: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii> (date of access: 04.03.2023).

[5] Cesco, S., Sambo, P., Borin, M., Basso, B., Orzes, G., Mazzetto, F. (2023). Smart agriculture and digital twins: Applications and challenges in a vision of sustainability. *European Journal of Agronomy*, 146.

[6] Muhie, S.H., Kalogiannidis, S., Kalfas, D., Chatzitheodoridis, F., Papaevangelou, O. (2022). Novel approaches and practices to sustainable agriculture. *Journal of Agriculture and Food Research*, 10, 100446.

[7] Kalogiannidis, S. (2022). Role of Crop-Protection Technologies in Sustainable Agricultural Productivity and Management. *Land*, 11(1680).

[8] Mushi, G.E. (2023). Digital Technology and Services for Sustainable Agriculture in Tanzania. *Information Technology for Agricultural and Food Sciences, Computer Science, Environmental Science*, 14(4), 2415.

[9] Friha, O., Ferrag, M.A., Shu, L., Maglaras, L., Wang, X. (2021). Internet of Things for the Future of Smart Agriculture: A Comprehensive Survey of Emerging Technologies. *Journal of Automatica Sinica*, 8, 718-752.

[10] Chen, J., Yang A. (2019). Intelligent Agriculture and Its Key Technologies Based on Internet of Things Architecture. *IEEE Access*, 7, 77134-77141.

[11] Nurseitova, G.B. (2020). Personalды басқару: оқу куралы [Personnel management: a textbook]. *Almaty: Kazak universiteti - Almaty: Al-Farabi Kazakh National University*, 98 [in Kazakh].

[12] "Al-Farabi atyndagy Kazak ulttyk universiteti" commercialyк emes aksionerlik ko-

gamnyng 2022-2026 zhyldarga amalğan damy bagdarlamasy [Development program of Kazakh National University named after Al-Farabi non-profit Joint Stock Company for 2022-2026] (2021). Available at: <https://www.kaznu.kz/kz/14960/page/> [in Kazakh].

[13] QS 2023 reitingindegi Kazakhstandyк zhogary oku oryndary [Kazakh higher education institutions in the QS 2023 rating] (2021). Available at: <https://enic-kazakhstan.edu.kz/post/162> [in Kazakh].

[14] Buraeva, E.V. (2021). Podgotovka kadrov dlya cifrovoi agrarnoi ekonomiki I perspektivy [Training for the digital agricultural economy: problems and prospects]. *Vestnik agrarnoi nauki - Bulletin of Agrarian Science*, 112-118.

[15] Novikov, N.P., Zuev, M.V. (2020). Oprezhaushie professionalhoe obrazovanie: Nauchno-practicheskoe posobie [Advanced professional education: Scientific and practical manual]. *ZGATiZ*, 125.

[16] Kamysbaev, M. K., Omarbakiev, L.A., Nizamiddinova, A.K. (2019). Sostoyaniye zanyatostu v agrarnom sektore ekonomiki Kazakhstana [The state of employment in the agricultural sector of the economy of Kazakhstan]. *Vestnik universiteta «Turan» - Bulletin of the University "Turan"*, 4, 118-123.

Авторлар туралы ақпарат:

Сариева Асемгуль Қыдырбайқызы; іскерлік әкімшілік жүргізу докторы (DBA); аға оқытушы; Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті; 050057 Әл-Фараби даңғ., 71, Алматы қ., Қазақстан; e-mail: sarieva_1981@mail.ru; <https://orcid.org/0009-0007-3799-2516>

Тажиева Самал Қожахметқызы - негізгі автор; экономика ғылымдарының кандидаты; аға оқытушы; Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті; 050057 Әл-Фараби даңғ., 71, Алматы қ., Қазақстан; e-mail: sarieva_1981@mail.ru; <https://orcid.org/0009-0006-8148-0625>

Досумова Жанат Сапарбекқызы; экономика және бизнес магистрі; аға ғылыми қызметкер; Қазақ аграрлық-өнеркәсіптік кешенінің экономикасы және ауылдық аумақтарды дамыту ғылыми-зерттеу институты; 050057 Сатпаев көш., 30б, Алматы қ., Қазақстан; e-mail: doszhanna@mail.ru; <https://orcid.org/0000-0002-2052-6494>

Information about authors:

Sarieva Assemgul Kydyrbaevna; Doctor of Business Administration; Senior Lecturer; Al-Farabi Kazakh National University; 050057 Al-Farabi Ave., 71, Almaty, Kazakhstan; e-mail: sarieva_1981@mail.ru; <https://orcid.org/0009-0007-3799-2516>

Tazhiyeva Samal Kozhahmetovna - **The main author**; Candidat of Economical Sciences; Senior Lecturer; Al-Farabi Kazakh National University; 050057 Al-Farabi Ave., 71, Almaty, Kazakhstan; e-mail: sarieva_1981@mail.ru; 0009-0006-8148-0625

Dossumova Zhanat; Master of Economics and Business; Senior Researcher; Kazakh Research Institute of Economy of Agro-Industrial Complex and Rural Development; 050057 Satpaev str., 30b, Almaty, Kazakhstan; e-mail: doszhanna@mail.ru; <https://orcid.org/0000-0002-2052-6494>

Информация об авторах:

Сариева Асемгуль Кыдырбаевна; доктор делового администрирования; старший преподаватель; Казахский национальный университет им. аль-Фараби; 050057 пр. аль-Фараби, 71, г. Алматы, Казахстан; e-mail: sarieva_1981@mail.ru; <https://orcid.org/0009-0007-3799-2516>

Тажиева Самал Кожаметовна – **основной автор**; кандидат экономических наук; старший преподаватель; Казахский национальный университет им. Аль-Фараби; 050057 пр. аль-Фараби, 71, г. Алматы, Казахстан; e-mail: samal.tazhiyeva@gmail.com; <https://orcid.org/0009-0006-8148-0625>

Досумова Жанат Сапарбековна; магистр экономики и бизнеса; старший научный сотрудник; Казахский научно-исследовательский институт экономики агропромышленного комплекса и развития сельских территорий; 050057 ул. Сатпаева, 30б, г. Алматы, Казахстан; e-mail: doszhanna@mail.ru; <https://orcid.org/0000-0002-2052-6494>